

Anacanthotermes авлодига ман-суб термитларнинг уялари бир неча метргача ер остида берки-тилган бўлиб, мураккаб тузил-ган камера ва йўлаклардан иборат бўлади. Улар бино деворлари, томларида ҳам камералар ҳосил қилиб иморатнинг қишда иссиқ, ёзда салқин жойларда йиғилиб зарар келтирадилар (1-расм).

Ш.Рўзиевнинг маълумотига қараганда (2013 й) термитлар ҳар йили океан ортида 5 мил-лиард долл., дунё бўйича эса 20 миллиард долл. Миқдорида зарар келтирмоқда. Термитлар тарқалишини олдини олиш тадбир-лари сифатида иморат қуришдан олдин чел олиб, ерни бостириб суғориш, ерга суғориладиган ва қатор ораларига тез-тез ишлов бериладиган экинларни эккан маъқул. Сув етарли бўлмаган ҳудудларда кимёвий препаратлар-дан суми-альфа 5% к.э. (10 л сувга

2мл), децис 10% (2 мл), фьюри (1 мл) ёки регент, 20% сус.к. (1 гр) ишчи эритмаси ёки эмульсияси ишлатилиши яхши натижа бериши аниқланган (Хўжаев, 2015 й).

Термитлар мамлакатимизнинг кўпчилик вилоят, туманларида аҳоли турар жойларини, тарихий-маданий обидалар, иншоотлар-нинг ёғоч қисмларини зарарлаб жуда катта зарар етказмоқда.

“Республика термитларга қарши курашиш” ДУК базасида биологик ва кимёвий кураш воситалари асо-сида заҳарли ем-хўракларни яра-тилиб аҳоли турар жойларида, ёдгорлик ва бошқа ёғоч иншоот-ларда фойдаланиш учун тавсия этилган (Бу усулга қизиққанлар учун тел. +99893 600 35 53, Тош-кент ш. – “Республика Термит-ларга қарши курашиш маркази” ДУК). Бироқ энг муҳими бу зарар-кунандани ўз вақтида аниқлаб тарқалиб кетишини олдини олиш

ва йўқотиш чораларини кўриш шу куннинг долзарб вазифаларига киради.

Ёғочхўр ҳашаротлар халқ хўжалигида катта зарар келтирувчи зараркунандалардан ҳисобланиб, қарши курашда уни ўз вақтида аниқлаб, олдини олиш тадбирла-рини ўтказиш яхши самара беради. Термитларга қарши курашда био-логик ва кимёвий воситалар асо-сида яратилган ем-хўраклардан фойдаланиш яхши самара бериши аниқланган.

**Б.А.Сулаймонов,
Б.С.Болтаев, Ш.Махмудова,
Қ.Ж.Рустамов
Тошкент давлат аграр
университети,
Республика термитларга
қарши курашиш маркази ДУК
Б. Жалғасов,
ЎзРФА Зоология институти**

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Муродов С.А. Умумий энтомология курси. -Тошкент, “Меҳнат”, 1986. -271 б.
2. Хамраев А.Ш.ва бошқ. Термитларга қарши кураш тизимига оид/ Хамраев А.Ш., Лебедева Н.И., Азимов Ж.А., Жугинов Т.Н., Холматов Б.Р., Рустамов Қ.Ж., Мирзаева Г.С., Ғаниева З.А., Абдуллаева И.Н. ва бошқ. Тавсиялар. -Тошкент, 2015.-43 б.
3. Хўжаев Ш.Т. Ўсимликларни зараркунандалардан уйғунлашган ҳимоя қилишнинг замонавий усул ва воситалари. -Тошкент, “Наврўз”, 2015. -552 б.

Ўқинг, огоҳ бўлинг

БУКРИПАШША (PHORIDAE CURTIS,)

Ўта хавфли карантин организм ҳисобланган букри пашша Рос-сияга цитрус меваларга илашиб

кириб келган. Бу биринчи бўлиб Новороссийск ва кейинчалик ушбу шаҳарга яқин бўлган Геленжикда аниқланди.

Букри пашша инсон учун нимаси билан хавфли?

Етук зоти ёки букри пашшани ўзи хавфли эмас, лекин унинг личинкаси ноодатий ҳолатда, тез парчаланувчи барча турдаги орга-ник субстратларда ривожланиб, инсон ва ҳайвон организмни зарарлайди.

Табийий шароитда чиришни бошлаган мевалар, картошка, соя,пишлоқ, ун, қурилган балиқ маҳсулотлари ва бошқа кўпгина маҳсулотларда 5ммгача бўлган личинкасини учратиш мумкин.

Агар букри пашша тухуми ёки личинкаси одамнинг ошқозон-ичак йўлларида тушиб қолса, ошқозон миазасини ҳосил қилади. Айниқса бундай ҳолларда учинчи ёшдаги личинкаси ўта хавфли ҳисобланади. Баъзи маълумот-ларда личинкалари кўз шох-пардалари яраларида, инсон-нинг буйрак ва генетик орган-лари яраларида ҳам ривожла-ниши тўғрисида ёзилган. Мутахас-сислар фикрига кўра букри пашша ўткир ичак-ошқозон касаллиги қўзғатувчиси *Vibrio cholerae* бак-терияси бўлган, оғир ич кетиш билан характерланадиган холе-ранинг ташувчиси ҳисобланади. Инсон организмда йўғон ичак-нинг зарарланиши, ингичка ичак

йўллари зарарланиши, диарея, қусиш, организмда электролитлар ва суюқликнинг кескин камайиб кетиши, сувсизланишнинг ҳар хил стадиялари кузатилади, гиповолемик шокка тушиши ва ўлим ҳолатигача олиб келиши мумкин. Мевалар пўстида (айниқса букри пашша банан ва цитрус меваларни хуш кўради) личинкалар ривожланиб яралар орқали организмга ёки шилимшиқ қаватига тушиб, тери остида миазалар ҳосил қилиб ривожланишни бошлайди.

Миазалар нима?

Миаза-энтомоз группа оид паразит касалликлар бўлиб, пашша личинкалари чақирувчиси ҳисобланади, одам ва уй ҳайвонлари ҳамда қишлоқ хўжалиги ҳайвонлари организми тўқималарида ёки бўшлиқларида пайдо бўлади. Касаллик оқибатида эшитиш ёки кўриш қобилиятини йўқотиш ёки шу каби салбий оқибатлар вужудга келади. Чиришни бошлаган мевалар, соя, пишлоқ, ун, қуритилган балиқ

маҳсулотлари ва бошқа кўпгина маҳсулотлар ушбу пашша личинкалари кўпайиб ривожланиши учун қулай шароит ва энг яхши муҳит ҳисобланади.

Ушбу пашша тез кўпайиш хусусиятига эга, 1 авлод бериши учун 15 кун муддат етарлидир. Букри пашша иссиқ хонадонларда, омборхоналарда ва ертўлаларда яшаб қолади.

Пашшанинг ушбу тури Россия Федерациясига Туркиядан келтирилган цитрус мевалар билан бирга кириб келган.

Табиийки, асосий жанубий порт Россия Федерациясида Новороссийск ҳисобланади. Ушбу шаҳардан кириб келган зарарли ҳашарот кейинчалик зарарланган маҳсулотлар билан бирга бошқа ҳудудларга кириб борган.

Бу зараркунанда савдо алоқаларига кучли зарар етказишни ҳисобга олган ҳолда 2014 йилдан бошлаб Россия Федерациясида карантин организм деб эълон қилинган. Агар маҳсулотлар

контейнерларга етарлича герметик ёпилмаган ҳолда юкланган бўлса, ушбу ҳашарот зудлик билан тухум қўя бошлайди.

Букрипашша – бу 2-3 мм катталиқдаги сапрофит ҳашарот бўлиб, ташқи кўриниши энг кўп тарқалган қизил кўзли дрозифилл пашшасига ўхшайди, лекин унинг кўзи қора, танаси эса кўкраги аниқ “букрайган” ҳолатда бўлади. Югуриб тўхтаб, югуриб тўхтаб ҳаракатланади. Узоқдан сакраб-сакраб юраётган ҳолатда кўринади.

Ўзбекистон Республикасида бу ҳашарот учрамаганлиги, мамлакатимиз ҳудудига кириб келмаганлиги учун карантин организм ҳисобланади.

М.Алимов,
“Ўздавкарантин” инспекцияси,
Ўсимликлар карантини илмий
маркази,
Ё. Тошева,
ЎҲҚТИ

УЎТ.632.654.632.7.

Ўқинг, оғоҳ бўлинг

КЕМИРУВЧИЛАР – ЗАҲИРА МАҲСУЛОТЛАРИНИНГ ЗАРАРКУНАНДАСИ

Аннотация : Мақолада кемирувчиларнинг зарари, серпуштлиги, фаол тарқалиши ҳамда уларга қарши самарали кураш чора-тадбирлари баён этилган.

Калит сўзлар: Кемирувчилар, каламуш, сичқон, озиқ-овқат, мавжудот, серпушт, заҳарли ем, кимёвий усул, самара

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари – пахта, ғалла, маккажўхори, арпа, сули, гурунч, пилла, қуритилган мевалар ва бошқа неъматлар омборхоналарда бир неча ойлар, айрим ҳолларда йиллар давомида сақланади. Уларни ҳашаротлар қатори турли ҳавфли касалликларни ташувчиси, тарқатувчиси ҳисобланган кемирувчилардан сақлай олиш ҳам катта муаммо ҳисобланади. “Очкўз, еб тўймас каламушчанинг зарари унинг курак тишлари билан нима учраса ҳаммасини йиртиб, кемиришида, ўзидан чиқадиган бадбўй ҳиддан ҳамма нарса истеъмолга яроқсиз

бўлиб қолишидадир,” деган эди буюк рус кимёгари Д. Менделеев.

Унутманг, дон ва дон маҳсулотларини заҳирага қўйишдан олдин омборхоналарни яхшилаб тозалаш, дезинфекция қилиш, маҳсулот сақладиган объектларга кемирувчиларнинг кириб қолишига йўл қўймаслик зарур. Кемирувчилар ўта олмаслиги учун муҳофаза қилинадиган майдоннинг атрофи 2-3 метр кенликда ҳимоя воситалари билан ишлаб чиқиши керак. Омборхона пол ва деворлари цементланиб ҳеч қандай тешиги бўлмаслиги, эшиклар зич ёпиладиган бўлиши керак. Шунингдек омборхонаю

маҳсулотлар сақладиган жойни доимо назоратда тутинг, токи бу ерда кечирувчи ва бошқа жонзотлар учрамасин.

Кемирувчилар омборхона ва биноларга, вагонларга кириб қолган бўлса бас, қисқа муддат ичида сақланаётган дон маҳсулотлари, ун, қандолат, чигит, пилла ва бошқа маҳсулотларни зарарлайди. Шу жойларда уларнинг яшашига, кўпайишига йўл қўймаслик керак, акс ҳолда кемирувчиларга кураш олиб бориш қийинлашади. (улар серпушт, янги жойга тез ўрнаша оладилар, қулай шароит бўлса тез кўпаядилар)

Миришкор Сайфутдинова Хонзода номли фермер хўжалигининг 2 та омборхонасида заҳирадаги буғдой ҳамда бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари кемирувчилар билан зарарланганлиги аниқланди.